

DR. MAVRO SACHS (1817.–1888.) – PRVI MEDICINSKI DOCENT ZAGREBAČKOGA SVEUČILIŠTA

DR MAVRO SACHS (1817-1888): THE FIRST LECTURER OF ZAGREB UNIVERSITY

Vladimir Dugački*

SUMMARY

Mavro Sachs (Jánosháza, Hungary, 1817 – Rijeka, 1888.) was a Zagreb student since 1828. In 1846 he graduated in medicine from the University of Vienna and returned to Zagreb to be the city physician. In 1849, he started to teach forensic medicine at the School of Law of the Royal Academy of Sciences in Zagreb and continued teaching the same subject at the Zagreb University Faculty of Law in the capacity of docent (corresponds to lecturer in the British system). He also taught medical law at pharmaceutical studies of Zagreb University. From 1855 to 1860, he presided over the Jewish Community of Zagreb.

Key words: history of medicine, 19th century, biography, Croatia, Mavro Sachs

Rođen je od oca Emanuela 1817. u mjestu Jánosháza (Ugarska). Godine 1828. ta se ugledna češka židovska obitelj doselila u Zagreb gdje se Mavro (Moritz) školovao. Dana 25. travnja 1846. diplomirao je u Beču disertacijom o čuvanju zdravlja (*Dssertatio inauguralis practico-medica tractans de conservanda sanitate*) tiskanoj kod Antuna Benka u Beču na 31 stranici manjeg oktava. Disertacija ima pet poglavlja, od kojih se svako bavi općim pravilima higijenskog načina života u raznim životnim razdobljima. Tako je prvo poglavlje posvećeno higijeni dojenčeta i malog djeteta

---

* Hrvatsko društvo za povijest medicine.

Adresa za dopisivanje: Prim. dr. Vladimir Dugački, Rešetarova 30, 10090 Zagreb - Susedgrad

Mladi dr. Mavro (Moritz) Sachs,
liječnik u Jelačićevoj vojsci

*Young Dr Mavro (Moritz) Sachs as a
military physician*

Sachs

Doc. dr. Mavro Sachs
(1817.–1888.)

(*De aetate infantili*), drugo poglavlje djetinjoj dobi (*De aetate puerili*), treće mladenačkoj dobi (*De aetate juvenili*), četvrto muževnoj dobi (*De aetate virili*) i posljednje, peto, staračkoj dobi (*De aetate senili*). Kao i sve onodobne disertacije, i Sachsova je disertacija kompilacija iz starije i novije literature, no pisana je s velikom erudicijom i lijepim stilom. Dobar dio disertacije sadrži posvete roditeljima i mlađem bratu Eduardu (na njemačkom jeziku) te njegovu profesoru povijesti Romualdu Josipu Kvaterniku (na latinskom jeziku), kao i dva mota na latinskom jeziku iz pera rimskog političara Marka Porcija Katona i govornika Marka Fabija Kvintilijana, dok se na kraju nalazi popis s 14 teza iz raznih područja teorijske i praktične medicine, koje je kao doktorand u javnoj disputaciji morao braniti. Sachs je bio prvi Židov iz Hrvatske koji je završio sveučilišne studije i kojem je dodijeljena doktorska diploma.

Vrativši se u Zagreb djelovao je kao gradski i županijski fizik Godine 1848. služio je kao liječnik u Jelačićevoj vojsci. Kao član Zagrebačkoga liječničkog društva (osnovanog 1845.) sudjelovao je na prvoj skupštini

liječnika Kr. Hrvatske i Slavonije, održanoj u Zagrebu 14. lipnja 1850., na kojoj se raspravljalo o dokumentu *Osnova za uredjenje zdravničkog upraviteljstva u krunovini Hrvatskoj i Slavoniji* (što su je sastavili A. Rakovac, L. Schönstein i A. Vancaš), a koja je bila model primjerene organizacije zdravstva za ono doba. Tada je i zatražen osnutak medicinskog fakulteta i primaljske škole s nastavom na hrvatskom jeziku. Godine 1849. počeo je predavati na pravnom studiju Kr. akademije znanosti u Zagrebu sudsku medicinu (iste godine na filozofskom studiju te Akademije dr. Moric Weiss počeo je predavati higijenu), no ta je akademija već 1850. bila ukinuta, a pravnički je studij pretvoren u Pravoslavnu akademiju na kojoj je Sachs 1861. obnovio predavanja iz *sudbene medicine*, koji je predmet predavao sve do ukinuća te Akademije 1874. i to od 1868. u statusu privatnog docenta. Sachs se nije ograničio samo na teorijska predavanja, već je obavljao sudsko-kemijske (toksikološke) pokuse (*lučbene pokuse o mineralnih otrovih*) i obdukciju leševa (*razglobne demonstracije*) pojedinih bolesnika koji su umrli u zagrebačkoj Bolnici milosrdne braće. Kada je 1862. Hrvatsko-slavonsko namjesničko vijeće osnovalo Odbor za osnivanje Sveučilišta, dr. Sachs je zajedno s liječnicima Aleksom Vancašem i Josipom Mlinarićem bio član toga odbora za pripremu medicinskog fakulteta. Na Pravoslavno-državoslovnom fakultetu obnovljenog Sveučilišta on će od 1874. do kraja života predavati *sudbeno liečništvo* i *zakonarstvo zdravništva*, a od 1887. predavao je i zdravstveno zakonodavstvo na novo-osnovanom Farmaceutskom studiju Zagrebačkoga sveučilišta.

Dr. Sachs je bio prvi Židov koji je postao građaninom grada Zagreba; za zasluge je odlikovan odličjem Viteza Franje Josipa I. Prijateljvao je s najuglednijim osobama tadašnje Hrvatske, među ostalim s banom Jelačićem, nadbiskupom Haulikom i biskupom Strossmayerom. Bio je oženjen Graziellom Fritzi, imao je dvije kćeri (Viktoriju i Matildu) te sina Heinricha (Hinka).

Od 1855. do 1860. godine bio je predsjednik zagrebačke Židovske bogoštovne općine (osnovane 1806. Općina je 1857. imala 756 članova). Izvanrednom agilnošću i energijom nastojao je oko uspostavljanja jedinstva u Općini, poravnajući spor između ortodoksa i reformista. Zaključkom skupštine Židovske općine krajem ožujka 1856. potvrđeno je da u bogoslužju neće biti reformi, a početkom 1858. zatvorena je ortodokсна bogomolja, ali i otpušten reformistički rabin Leopold Rockonstein. Godine 1857. kupljeno je zemljište za izgradnju sinagoge u Zagrebu, a 1859. donešen je statut zagrebačkoga židovskog društva za pomoć bolesnim vjernicima, udovicama i siročadi (Hevra kadiša).

Umro je u Rijeci 5. svibnja 1888. prigodom posjeta svom sinu odvjetniku Hinku, dugogodišnjem predsjedniku tamošnje židovske općine (Židovska je zajednica u Rijeci osnovana još 1781.).

LITERATURA

- Šik L. Jevrejski liječnici u Jugoslaviji. Liječ Vjesn 1931; 53: 431-6.
- Glesinger L. Doktorska disertacija Dra Mavre Sachs. Omanut 1936/37; 1(4): 134-9.
- Schwarz G. Povijest zagrebačke židovske općine od osnutka do 50-ih godina 19. vijeka. Zagreb, 1939, str. 56.
- Glesinger L. Jevrejski liječnici u starom Zagrebu. Jevrejski narodni kalendar za 5701. (1940-1941). Zagreb – Beograd, 1940-41.
- Grmek M.D. Inauguralne disertacije hrvatskih, srpskih i slovenačkih liječnika (1660-1865). Starine JAZU, knj. 43. Zagreb, 1951, str. 162-3.
- Lukežić I. Obitelj Sachs. Novi Omanut 1996;16:3.
- Kraus O. Što su Židovi bili Zagrebu a što Zagreb Židovima. Ha-kol 1996, br. 97, str. 9.
- Pravni fakultet u Zagrebu. Knjiga IV. Građa za bibliografiju nastavnika Fakulteta, Sv. 1. 1776-1926. Zagreb 1997, str. 271-5.

SAŽETAK

Mavro (Moritz) Sachs rođen je 1817. u mjestu Jánosháza u Ugarskoj. Godine 1828. obitelj Sachs doselila se u Zagreb gdje se Mavro školovao. Medicinu je studirao u Beču i diplomirao 1846. disertacijom o čuvanju zdravlja. Bio je prvi Židov iz Zagreba s doktorskom diplomom. Djelovao je kao gradski i županijski fizik u Zagrebu. Godine 1849. počeo je predavati sudsku medicinu na pravnom studiju Kraljevske akademije u Zagrebu, koja je predavanja poslije nastavio i na Pravnom fakultetu Zagrebačkoga sveučilišta, a uz sudsku medicinu predavao je i zdravstveno zakonodavstvo. Od 1855. do 1860. bio je predsjednik zagrebačke židovske općine. Bio je prvi Židov koji je postao građaninom grada Zagreba. Umro je u Rijeci 1888. godine.

Ključne riječi: povijest medicine, XIX. stoljeće, biografija, Hrvatska, Mavro Sachs